

РАДОСЛАВ КУЗМАНОВИЋ, др мед.

Човеков дувански грех

„Овде и на сваком другом месту нећемо стећи најбољи увид у ствари док одиста не видимо како расту од самог почетка” — Аристотел

Дружење човека са дуваном започело је још у преколумбовско време а чувена „лула мира” је представљала снажно средство комуникацијског потврђивања. Дуван тада није представљао средство за уживање, нити је био објекат људске навике. Индијанске поглавице су у одређеним ритуалима дуванским димом „ратификовале” међуплеменске консенсуалне споразуме.

У Европу је семе дувана пренео почетком 16. века Жан Нико (Jean Nicot), француски дипломат и поклонио га Катарини Медичи. У почетку је дуван био схваћен као егзотична украсна биљка и као лек, а касније је ушмркивање, жвакање и пушење његовог осушеног лишћа постало мода, односно средство насладе. Тек касније пушење постаје општељудска потреба. На свом историјском почетку употреба дувана је била наиван човечји хир, док је касније пушење постало све више феномен човековог самопотврђивања. Историјски развој пушења нашао је свој феноменолошки и суштински паралелизам са индивидуалним процесним развојем сваког пушача. Историјска отуђења људског друштва, баш као и појединачне алијенације човека стварале су објективан простор за угнездивање дувана као посредника. Цигарета је постајала све моћније средство егзистенцијалног превазилажења.

У савременом свету, крцатом сваковрсним отуђењима и губицима осећања за сопствени идентитет, уживање дувана је нашло своје суштинско оправдање. Дуван је објективизирао у историјским размерама своју снагу и уклопио се као активан чинилац у биолошке, личне и друштвене токове човека. Општа, а и индивидуална потрошња дувана као да паралелно расте са убрзањем личних и друштвених промена. У новије време, приметно је, пушењу подлежу нове категорије људи, па чак и млади нараштај, а неке групације хроничних пушача карактеристично (и симптоматично) повећавају количину попушених цигарета. Несумњиво је да би се додатним истраживањима понашања корисника дувана у одређеним историјским и друштвено-економским условима и оквирима уочиле битне законо-

мерности свеукупног феномена пушења и његовог истинског значаја по човека и друштво.

Пушење је од романтичног поигравања и безазлене игре човека прерасло у судбинску везу, а „наиван флерт” се трансформисао у навику, а ова у болест. Чак и више од тога: пушење је постало човекова физиолошка, ментална и друштвена потреба. Феномен пушења је постао све наметљивији, све присутнији и делотворнији у заједници човека. (Подсетимо на податак да управо милијарда људи пуши и да је свеукупна годишња потрошња цигарета око 3.500 милијарди комада!) Мењају се и односи снага: човек-корисник постаје све више дувану потреба и средство његове (дуванске) егзистенције. Првобитна сврсисходност — да се човек друштвено потврђује пушењем, задобија контраверзно одређење, па се дуван објективно потврђује човеком. Пушач, наиме и суштински губи део сопственог идентитета, а друштво се дуваном алијенира од човека као појединца. Успоставља се ланац каузалности те људске заједнице све више и жешће производи дуванску сировину, шири прерађивачку дуванску индустрију, развија марккетинг дувана и повећава његову потрошњу, — на уштрб житарица, шећерне репе или сунцокрета. Човек узурпира најплоднију ораницу и упорно производи чудновато добро које се употребом не претвара у нову вредност, већ се спаљивањем неповратно уништава. Сагоревањем цигарете човек најпотпуније негира уложени рад, своју производну и животну средину, своје осећање хуманитета. Пушач систематски поткрада кисеоник у својој макро- и микро-атмосфери, терорише непушаче, болесне и млади нараштај, оптерећује животну средину отровима дуванског дима и дуванског катрана, препушта се ризику оболевања. Пушењем људи постају безобзирни и агресивни, тиранишу димом непушачки остатак човечанства, непосредно руше заједнички животни амбијент, отуђују мукотрпан људски рад, објективно обезвређују и осиромашују људски посед. Проблем пушења тако задобија и хуманитарну димензију, поред биолошке, психолошке и друштвене. Дуван, дакле, де-хуманизује човека.

Релације међуопштења

Однос дувана и човека, имајући у виду степен непосредности и динамику општења, врло је комплексан и слојевит. Могуће је издвојити три основна вида општења човека са дуваном: биолошки, психолошки и друштвени.

Човек је у својој традиционалној филетичкој егзистенцији био упућен (и успостављао) на врло непосредне и многоврсне односе са елементима средине. Ови чиниоци су га условљавали, давали меру конкретизације, а он се непрекидно и у динамичном процесу међуразмене адаптирао на те доступне вредности. Стварао је човек активно или нуждом, свесно или несвесно, посредно или непосредно, болно или безболно, али сврсисходно и закономерно, комплекс практичних односа са средином и њеним свеукупним садржајем, уобличавао и обогаћивао систем свог поседа који је постајао егзистентна

подлога његовог комплетног битисања. Окушао се човек, тако, и са дуваном, и алкохолом, и кафом и дрогама, гутао је арсен и многе друге изазовне супстанце. Тетовирао се, доживљавао је екстазу масовне хистерије, био подређен ефекту панике, био хипнотисан... Окушавао се, привремено се препуштао, подавао и поистовећивао, на моменте се ментално деконкретизовао, афективно изобличавао, али је обично налазио меру и сврсисходност таквих општења, превазилазио их активно. Савремени човек се све више препушта, често некритично, седативним средствима која га емотивно отупљују, и отуђују, која га привидно успокојавају и на неприродан начин уклапају у његову антрополошку нужност. Човек се од вајкада дружио са алкохолом, њиме је у одређеним околностима постизавао нужну равнотежу, једноставније се уклапао у заједништво, алкохол га је успокојавао и ослобађао, чинио практичним. Алкохол се наметао човеку јер је био економски и технолошки доступан, употребив у свакој прилици, средство којим се умањује бол и туга а контролише прекомерна радост и одушевљење. Алкохол је стварао илузију самозадовољства, охрабривао недовољног човека и подизао га у еуфорију. За преурбано и преиндустријско време је био идеална веза човека са друштвом, и самим собом. У новије време, време великих брзина и максималне прецизности, алкохол се као комуникатор показао непрактичан, чак угрожавајући. Друштво се јасно оградило од његове штетности по човека, уведени су нормативи, забране, контрола. Али није усвојена тотална забрана производње и употребе алкохола. Чини се да су остали још увек некакви лични или друштвени рудименти, некакви архаични међуодноси који су налазили сврсисходност употребе алкохола. Тражило се адекватније средство за додатну адаптацију.

Могуће је тражити, и наћи, историјску и друштвену димензију употребе дувана. Да ли је дуван заиста најпотпуније и најпогодније средство за растерећивање и укључивање савременог човека? Или су то можда медикаменти за смиривање? Пушење углавном не омета основну делатност човека. Човек пуши и несметано разговара, посматра утакмицу, пише, чита, ради уз машину, шета... Цигарете су приручне, невариве, јефтине, једноставне за употребу, мале по обиму, мирисаве. Пушач припаљује цигарету полуаутоматски, по навици, по некаквој инерцији, по неспецифичној асоцијацији, у било ком емотивном стању. Алкохол тражи обично некакав емоционални подстрек. Савремени човек све више сузбија неконтролисане емоције и страсти. Са друге стране, транкилизантна средства налазе своје историјско оправдање у друштву престимулација, интензивних међуодноса и хроничног, кумулираног умора. Максимално укључени човек данашњице обично тешко спава; није у стању да се једноставно и довољно брзо поврати у физиолошко стање одмора, опуштања и регенерације. Многи делови његовог пренаглашеног функционалног система се отежано крепе и превремено се исцрпљују. Седативи су се уклопили као посредник, као средство адаптације између биолошког у човеку и његове новостворене неприродне и угрожавајуће надградње, између његове истинске моћи и његових практичних прохтева и нужности. Међутим, и са седативима се десило оно што се

збило са алкохолом или цигаретом: човек није нашао праву, сврсисходну меру општења са овим средствима адаптације, препуштао се њиховим ћудима, некритички се односио према њиховој стварној моћи и често би им подлегао. Није успевао да их „преболи”. Савремено друштво се, додуше, повремено ограђује и одређеним мерама дистанцира од превелике моћи и учинка ових средстава, али су то спорадичне и нерадикалне акције. Интервенције друштва су у односу на дуван на равни препорука, местимичних забрана (здравствене просторије, градска саобраћајна средства, одељци за децу и труднице). Алкохол и седативи се забрањују возачима моторних возила. Укореењен је и чудан обичај да се пушење на недозвољеним местима пре окарактерише као вид некултуре но као непосредан атак на слободу и здравље присутних особа.

Дуван дехуманизује

Поменута средства нису истог значаја ни истог учинка са еколошког становишта. Свакако да дувански дим и дувански катран у значајној мери загађују спољну средину а нарочито човеков радни и станбени амбијент, док остала средства то углавном не чине.

Човеково пушење ни у философском приступу није јасно проблемски одређено. Зачуђује да савремени човек организовано и плански, дакле осмишљено, производи, прерађује и троши такво средство које га биолошки (и не само биолошки) укида. (Додуше, и на несрећу, то није усамљени пример човекове неувидљивости. Подсетимо само на производњу оружја за масовно уништавање!) Човек не рекламира у толикој мери хлеб или воду за пиће, односно оно што му представља неизоставни биолошки основ, као што то чини са цигаретама или алкохолним пићима, а парадокс је управо у томе што га овакав однос према дувану суштински дехуманизује. Човек (и то искрено) саосећа са гладном децом читавог света, супротставља се насиљу сваког облика, бори се за људску слободу, за човечнији однос човека према човеку. На другој страни, исти човек непоштедно уништава општељудски рад и заједничко богатство једноставним спаљивањем дувана, размењујући га за јефтино задовољство и проблематичну (егоистичну) корист. Уствари он осећа незадовољство када дувана нема, а истинско задовољство је само пука илузија када цигарету пуши.

Биолошка денатурација човека

Познато је да дуван садржи најмање 84 хемијске супстанце од којих су неке изразито отровне или угрожавајуће. Утврђено је канцерогено дејство дуванског катрана. Рак језика, гркљана и бронха, Биргерово болест која се завршава гангреном ногу најчешће су последица прекомерног пушења. Дуван убрзава алтерацију крвних судова, оштећује чула и нервни систем. Цигарета је један од фактора ризика у настајању инфаркта срчаног мишића, а пушачи су углав-

ном и стомачни болесници, већина су хронични кашљачи те су често несносни за ближу околину. Чини се да штетан утицај дувана на труднице, дојиље и потомство није у довољној мери поучен и предочен.

Почетник-пушач је изразито осетљив на уношење дуванског дима; међутим, упорним процесом адаптације он ствара огроман простор подносивости, па пуши и до 60 цигарета дневно. Припаљује цигарету од цигарете, пуши и ноћу. Нове емоције, нова посустајања изискују додатне количине никотина. Повећање индивидуалне потрошње условљавају и развици нових веза. Међутим, његов свеукупан адаптациони учинак и адаптациони опсег су контролисани и плафонирани извесним структуралним и функционалним одредбама чије вредности одређују његову егзистенцијалну практичност. Прекорачења било какве врсте имају стресни смисао и наилазе на неадекватну реактивност као последицу. Тако је на понављане инфекције традиционални човек реаговао повећавањем капацитивне моћи свог имуног система, а пренаглашене инфекције су изазивале органске деструкције, чак и смртни исход. На емотивне подражаје успостављала се психичка толеранција, док су престимулисана узбуђења имала као последицу психосоматски ефекат, а у зависности од многих утицајних околности, и распад менталне констелације. Друштвене стимулације су потпуније социјализовале човека, али су социјалне престимулације могле да нађу и трагичан завршетак. Човек се активним поступцима дистанцирао и од механичких дражи, физичког рада, убрзања; тражио је у односима сарадњу а избегавао директну конфронтацију, тежио је посредношћу а одлагао непосредност. Човек је развијао систем природних мера, систем односа пуне циљности, општења без остатка. Отуда природно средство адаптације нијом случају не може бити угрожавајуће и сувишно. Међутим, ненаменска средства прилагођавања, а нарочито дуван, нису у тој мери савршена да не би неком својом компонентом изазвала отпор организма, или у биолошком, или психолошком, односно друштвеном смислу. Ова споредна релација међуопштења може понекад да прерасте и надрасте њену евентуалну целисходност и да накнадно укида било какву корист. Бесмислено је развијање овакве нефизиолошке толеранције и оптерећивање човековог тотала сувишним структурама и функционалним надградњама које немају непосредан егзистенцијални смисао. Уколико пушење и поседује некакав свој објективни разлог постојања и делотворности у човечанству, то садејство мора бити у оквирима биолошке подносивости. Престимулације дуваном (и алкохолом, и дрогом) су многоструко угрожавајуће, и биолошки, и психолошки, и социјално. Свака сврсисходност употребе дувана се тиме негира. (Подсетимо да многи дечји тоникуми садрже алкохол, да се морфин користи као најснажније средство против бола, да се седативима прекида прекомерно узбуђење).

Пушење и процес

У почетку је пушење *свесна радња* и само себи је циљ јер је условљено потребом самопотврђивања, поистовећивања или укључи-

вања (I стадијум). Касније уживање дувана задобија некакву сврховитост, цигарета одиста посредује: растерећује и укључује, социјализује. Овај стадијум у генези сваког пушача је истински врло кратак (II стадијум). Овај „медени месец“ сваког пушача бива прогресивно изобличаван повећањем личне потрошње цигарета. Дуван све мање остаје веза са светом, а човек се све потпуније везује за цигарету. Тако се општење са дуваном своди на чисту реактивност и обрачун, при чему се, услед прекомерног пушења, губи сваки конструктивни однос (III стадијум). Пренаглашено пушење може да изазове и иреверзибилне промене у организму (гангрену на ногама, рак бронха, слепило), у психи (наркомански учинак, слабљење воље, измену личности) или у друштву (еквиваленти дехуманизације, преоријентација производње хране у продукцију дувана, и друго) (IV стадијум).

Сличну закономерност показује и човекова веза са осталим средствима „за уживање“. Модел општења је исти али су различити чиниоци који условљавају тај међуоднос, те су и процесна извршавања разноврсна. Постоји краткотрајна „светла епизода“ у човековом дружењу са алкохолом, са кафом, са седативима, касније услед злоупотребе то дружење прераста у зависност и човеково робовање дувану, ракији, кафи, седативима или дроги.

Посредничка улога

Велика практична предност пушења, поменуто је већ, је у томе што не омета основну делатност корисника, што је „невидљив“ присутник делатног човека. У свакодневној егзистенцији пушача дуван се поставља као снажан медијатор, средство посредовања; пушење је као делатност постојаније но човекова осећања, својом ширином превазилази снагу успутних преокупација, оно се институционалисало и постало компонента човекове (пушачеве) бити. Постојаност пушења често у кризним околностима представља најстабилнији однос пушача према свеукупној средини. У почетку обест, пушење касније прераста у потребу, а у кризним околностима у императив егзистенције. Познати су подаци да је цигарета у рату или заробљеништву често била потребнија од иначе оскудне хране. Посредством пушења може се успоставити снажан и врло практичан канал за абреакцију. Цигарете постају неспецифично средство за растерећивање и уравнотежавање унутарњих напетости, јер се умећу као чинилац посредовања, чиме се понекад избегне непосредност неутрализације. Цигаретом пушач одлаже и развејава, односно отупљује жестину конфронтације. Пушење има функцију катарзе — оно ослобађа. Мултипотенција пушења даје неспецифичност у функцији, пушач превазилази и адаптира прекомерне напетости. У недостатку погоднијег начина човек бежи у пушење јер тиме потпуније амортизује свакојаку отуђеност, захукталост, умор, недовољност, недореченост, страх, угњетеност, потенцијалну агресивност, задовољство. Човек савремене цивилизације, делатан и амбициозан, често није дорастао свом историјском и егзистенцијалном задатку и као биће праксе бива немоћан да сопственим природним снагама превазиђе стресне

околности, и он се испомаже најразличитијим средствима спољног порекла и опстаје у нужној равнотежи антагонистичких снага.

У глобалном антистресном отпору човек користи сопствене наменске, специфичне снаге али и прилагођене чиниоце спољног порекла. Он ће на инфект реаговати одговарајућим типом запаљења, на стране материје алергијом; на хладноћу назебом или промрзлинама; на прекомерну топлоту опекотинама или топлотним ударом, на механичке стресове регенерацијом органских структура или секвестрацијом. . . Човек ће своја емотивна нагомилавања да растерећује смехом или плачем, гнев и жестину да решава агресивношћу, а страх можда бежањем. Егзистентна је нужност да постоји (природна или створена) сврсисходна одступница у епизодама човекових пренаглашених општења. Мењају се егзистенцијални услови а тиме и сам систем за прилагођавање. Отежавајућа околност је пребрза потреба за таквим преструктурацијама, захуктали и свестрано ангажовани човек не постиже да се квалитативно и квантитативно, односно формално и садржајно уклопи у нужност егзистенцијалних токова.

Савремени човек, међутим, из многобројних, оправданих или неоправданих, разлога сузбија извесне природне и традиционалне канале за општење а уводи нове које додатним напором себи прилагођава. Често у егзистенцијалној пракси покушај самосавладавања или трансформација стресних напетости не успева природним средствима антистресне одбране, па је угрожени човек приморан да прибегава неадекватним средствима супротстављања. Човека (ипак!) може да успокоји таблета за смиривање, чашица ракије или попушена цигарета! Седативно дејство дуванског дима није још доказано, нити ће бити доказано, али цигарета несумњиво постиже такав ефекат. Суштина учинка, дакле, није у фармаколошком дејству дувана, већ у његовом посредништву, у односу који се успоставља. То посредништво је психолошке природе, чиста функција, гола катарза. Чином пушења се активира функционални канал за општење човека са средином, односно за сопствено унутрашње комуницирање. (Често пушачи изјављују да им цигарета нарочито прија после повећаних узбуђења или премора.)

Човек, отуђење и — дуван

Савремени — захуктали и презасићени, пренапети и преморени — човек често долази на ивицу исцрпљења. Разлог није само у квантитативним недовољностима његових система за супротстављање, већ се поставља као егзистенцијално питање степен адекватности чинилаца овога система. Спољна средина је у сталној динамици сваковрских промена а човек је у сталној прилици да се адаптивно доказује. То прилагођавање је понекад спонтано и лежерно, али често и усиљено или под принудом егзистенцијалне подлоге. Традиционални човек није имао перманентну прилику да општи са пренаглашеним буком или да се учестано и прекомерно узбуђује, и слично. Нови услови тражили су и развој нових, комплекснијих и ефикаснијих облика супротстављања. Мења се, дакле, структура, ритам и интензи-

тете надражаја, а последично и физиономија система за њихову интерпретацију. Човек је често приморан да уводи привремена и неприродна средства којима посредује у општењу, којима избегава непосредност неутрализације успостављених противречности и адаптира сам процес.

Није циљ овог огледа да рангира појединачна средства и функционалне канале комуницирања, нити да квалификује њихову подобност и циљевитост. Дуван је био само повод за шире разматрање и претрес проблема *човекове опште адаптације*. Суштина проблема је свакако у човеку, у пушачу, у видовима његове оптерећености и егзистенцијалној неефикасности, у његовој потреби да асимилише и таква средства као што су дуван, алкохол или дрога, а не некакви природни чиниоци. Успостављена противречност изражава биолошку, духовну или социјалну недораслост и недореченост поменутог човека. Његова неопрезност, неефикасност, односно практични изостанак специфичне или неспецифичне заштите, уводи га у стање повишеног артеријског притиска, у инфаркт, неурозу, глувоћу, слепило... Овако притешњени човек не налази сопствене могућности да развије процес одговарајуће адаптације и тиме успостави антитежу динамици стресних снага. Свакако да његов бег у медикаментозну заштиту или кукавичко изузимање трајно ни суштински не решавају његово отуђење, нити то дуваном постиже, ни ракијом или дрогом. Отуда не треба лечити пушење у човека, оно је споредно и индикативно, проблеми који условљавају пушење су, дакле, дубљи и сложенији. Цигарета само посредно указује на меру тих несугласица у човеку.

Покретачка снага

Пушење мора имати општедруштвени значај и историјску функцију, и као општа појава није једноставан збир појединачних феномена, дешавања. Пушач није окован само индивидуалним односом према дувану већ је везан за цигарету и општедруштвеном снагом. Појединачни поводи и разлози су ништавни према друштвеној снази која намеће пушење као могућност за разрешавање успостављених противречност у човеку или ван њега. То су делотворни фактори модерне рекламе, средства масовних комуницирања — непосредни домашај савременог маркетинга, снага групног припадништва, утицај вође, идолатрија, мода и друго. Условни рефлекси моторне манипулације цигаретом, зов створене навике, аутоматизми, стереотипија сваке врсте, потреба за самопотврђивањем, доказивањем и укључивањем, парафизиолошки и патофизиолошки пориви — само су део могућих покретача. Сви ови чиниоци условљавају дуван у човеку, дају овој вези тврдокорност.

Феномен пушења је врло слојевит и може се посматрати са платформе општедруштвене и историјске општости, са аспекта посебности, односно категоријалне припадности пушача, и коначно, до врло непосредног удубљивања у конкретизацију појединачног пушача. Из оваквог става произлази да комплетно супрот-

стављање мора ускладити општи значај проблема, посебне околности и продор у пушачеву индивидуалност.

Појединац и друштво су у зависнијем односу према дувану, но што је дуван у функцији зависности од њих, ма колико то изгледало парадоксално. Фактор човек, следимо даље, у подређеном је положају према дуванском чиниоцу. Цигарета потпуније укида човека но што га афирмише, а несумњив доказ је производња, прерада и потрошња дувана. Човек инфестира дувану, нема снаге да превазиђе апстиненцијалне тегобе у евентуалним покушајима раскида са њим. У томе је и истинска невоља међузависности и успостављених противречности.

Улазећи овако у проблематику човековог општења са дуваном искрсавају намах многа отворена питања, нарочито из угла социјалне психологије. Ту пре свега треба истаћи понашање пушача у групи, неке проблеме психологије рада, пушача са аспекта психопатологије, али и неке карактеристике мотивација и активног живота пушача, нарочито њихове социјалне мотиве (агресивност, мотив за самопотврђивањем, мотив за друштвом или социјални карактер људске мотивације). Кроз феномен пушења би могла да се окарактерише и личност пушача, његова структура, тип, развој личности, а нарочито његово сопствено доживљавање. Да ли је криза самосвести узрок или последица код пушача, да ли је уопште има и да ли је различита од других облика њеног изражавања? Какве ће бити основе биолошке личности код раних и дуготрајних пушача? То су све питања која захтевају додатна проучавања. Досадашњи приступи разрешавању проблема дувана, чини се, зустављали су се на токсиколошким проучавањима, компарацијама, феноменолошким дескрипцијама, јадиковкама, и слично. У тим покушајима није налажена довољно широка платформа за проблемско разрешавање пушења.

Модели и стратегија супротстављања

Чини се, према доступним подацима, да је човек благовремено наслутити претећу опасност пушења и да су врло рано чињени покушаји да се човек супротстави апокалиптичној снази пушења. Својевремено енглески краљ наређује искорењивање дувана, „јер је то непристојно видети, одвратно заудар, опасно по здравље, штетно за мозак“. У феудалној Русији законодавци квалификују пушење као сраман чин, а преступ се опрашта уз заклетву. За поновљено пушење су одсецани нос, уши или глава. У Персији су својевремено пушаче вешали а у отоманској Турској секли им руке.

Данас се организују добровољна друштва, заједнице ентузијаста, покрети отпора посредством којих се савремени човек одупире дувану и води организовани вид борбе. Пушачи се добровољно подређују извесним облицима одвикавања, препуштају снази сугестије или хипнотичке моћи појединаца, дуван бива анатемисан... Било је и таквих романтичара, а још увек их има, који верују у некакав свој ауторитет и моћ убеђивања, хвалишу се сумњивим успесима и методама лечења од 7—15 дана, правећи на тај начин јалови ком-

промис са нестрпљивим човеком данашњице. Таквим поступцима се вулгаризује борба против дувана а уједно потцењује и објективна снага и значај цигарете. Овакви поступци су ненаучни, произвољни и наивни, а подлежу им лаковерни и пушачи који очајавају.

Други су окривљавали искључиво дуван. Предлагана је тотална прохибиција, или драстично поскупљење дувана и његових прерађевина. Утискивани су знаци отровности на кутијама цигарета; окушана је и забрана продаје младим лицима. Искуство са прохибицијом алкохола у САД дало нам је историјску поуку. Несхватљиво високе цене дроге нас опомињу колико је безгранична жеља за поседовањем средстава за уживање.

Покушавало се и лековима који изазивају гађење и одвратност према дувану, односно средствима која супституишу потребу за никотином. Међутим, ниједна од оваквих производних оријентација није истрајавала дуже од неколико година. Искуство је показало да су овакви лекови корисна помоћна средства у савладавању апстиненцијалних тегоба и да налазе свој удео у општем поступку одвикавања и лечења од пушења.

Памте се и таква искуства којима се супротстављање спроводило једнострано, са позиција групног припадништва. Наиме, полазило се од претпоставке да пушење није индивидуална навика, већ друштвена болест. Потенцијални непушач се препушта снази групне хомогенизације, подређује законитости групне динамике. Ипак се пушач, као појединац, у оваквим приликама понашао као пасиван чинилац. Да би се пушач излечио од болести пушења није довољно да се само други старају о томе, нужан је, пресудан чак, и сопствени напор воље, окренутост ка центрима делотворне моћи. Пушач мора активно да развија сопствени систем фрустрационе толеранције која мора да иде паралелно са његовим биолошким, психолошким или социјалним развојем. Човек мора непрекидно и у позитивној корелацији са одговарајућим изазовом, да развија, односно повећава капацитивност за превазилажење сопствених неуспеха, да доживљава себе као сврховито биће које ствара и делује, да се поставља у друштву тако да му свет не остане туђ и неусаглашен.

Модернији и комплекснији је свакако тимски приступ. Лекар, психолог и социолог остварују заједнички учинак у лечењу пушача. Тим стручњака покушава да схвати, дефинише и терапеутски третира целокупног пушача, довољно дуго, довољно дубоко и довољно интензивно. Опсервациона ширина поменутог тима стручњака је истински велика и представља довољну подлогу за успостављање конструктивне помоћи угроженом човеку. Свакако да је битно одређивање најпогоднијег момента за приступ и лечење пушача. Пре редукције пушења нужно је развити у пушачу друговрсне активности чиме би се у право време и у пожељном обиму надоместила почињена празнина. Пушач би за време интензивног третмана био поштеђен од фрустрационих надражаја сваке врсте, пошто је у том реконвалесцентном периоду рањивији но обично. Процес пушачевог обезусловљавања мора да тече безболно и на биолошком, менталном и социјалном плану. Сва антрополошка одступања морају бити схваћена од водитеља поступка, научно демистификована и осмишљена

разрешавана. Само пушење у том захвату задобија споредан значај, битне су човекове алијенације које пушач не разрешава аутентичним снагама и средствима већ то чини неадекватним средствима и на неадекватан начин.

Много је сврсисходнија, једноставнија и јефтинија одговарајућа и правремена *предохрана* против пушења. Човек-појединац и заједница би оваквим постављањем удовољили најширој основи супротстављања дуванској лавини која све издашније засипа савремену цивилизацију, а уједно би се избегла замка дуванског задовољства које намамљује само у почетку.

Свођење

Борба против пушења, са становишта овог научно-популарног огледа, поистовећује се са супротстављањем алкохолу, злоупотребом седатива или дроге. Противник им је заједнички и садржан је у свакојој отуђености човека. То је борба човека са самим собом, обрачун са сопственим застрањивањима, са сопственом недовољношћу. Тај фронт супротстављања укључује и сопствену активност у смеру оптималне адаптације (образовање, индивидуализација, креативност, социјализација, психофизичко здравље, стремљење ка слободи, васпитача, здравства; укључивање у културну, стваралачку и рекреативну делатност. Коначан обрачун са дуваном мора да проиђе из хуманитарних побуда, да надвладавање дувана и сличних зала буде победа човека и човечности.

Отуђењима човека не сме се прилазити парцијално, неквалификовано и ван друштвено-историјских услова. Однос савремене науке према последицама отуђења, а ту спада и уживање дувана, не може бити претежно методолошког карактера, већ суштински. Пушење се још увек сагледава као својеврстан феномен који је изван човека, изван заједнице и изван човечног, као проблем за себе и по себи. Не уочава се у довољној мери узрочно-последична веза човека и дувана. Цигарета не сме бити средство којим се човек укључује у свој идентитет, у заједницу, у рад, у своју природну и животну средину. Стратегија супротстављања мора узети све компоненте у обзир. Крајње је време да се оствари оно што је било на почетку: да човек дуваном пуни само своју „лулу мира“, а да своје тегобе разрешава адекватнијим средствима и на потпунији начин, у знаку свог времена и своје истинске снаге.

Само такав, декомплексан и оздрављен човек, може да проширује поље своје свести и истовремено да развија и негује моралну димензију свога бића, налазећи за све позитивне акције смисао и полазиште у својој људској бити. Јер — то не смемо заборавити — човекова подсвест и надсвест су неограничене могућности ширења његове свести и пунога процвата његова бића у свим видовима: религиозноме и моралном, психолошком и социјалном, научноме и уметничком, креативном и радном, инвентивном и интелектуалном... Здравље је потребно човеку као предуслов свега доброг. Оно је умерено и треба га повратити, оно је пољуљано и треба га учвр-

стити. Процес супротстављања дувану, алкохолу, дроги и другима сличним средствима и процес човековог ослобађања од робовања њима— дакле човекова уљубивања — треба да буде безболан и нешкодљив. Тако ће човек без траума и потпуно лако превазићи ниво са кога им подлеже и пада у ропство, са кога се дакле обезљубује, и лакше ће постати свесни господар који располаже свесно тим средствима, као и другима више и мање шкодљивим. Најкраће речено, човек ће бити свој и слободан; као такав он ће бити господар тим средствима, а не она њему.

Summary

Dr. med. Radoslav Kuzmanovich

MAN'S SIN OF SMOKING

The author emphasizes the complex character of addiction to smoking. It is similar to the drug addiction. Psychological insecurity and social alienation finds in this artificial and harmful sedative an easy means for biological and interhuman equilibrium.

The cure of this vice is very complex and difficult. The problem is a moral one: man ought to master himself, to be free from all nocent enjoyments.